

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
שנאמרו שבת פרשת שלח תשע"ה לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתס"ג

דרשת פרקי אבות

ואמרו חז"ל (בבא מציעא נח): כל היורדין לגיהנם עולין, חוץ משלשה שיורדים ואינם עולים וכו', המלבין פני חבריו ברבים וכו' ע"ש. ואם כן מובן מעצמו שכיון שאינו עולה מגיהנם לעולם, איך יהיה לו חלק לעולם הבא. - ואותן המלבינים פני אחרים, וחושבים שהותר להם לעשות כן שהרי הם מקנאים קנאת ה', הם עלולים ביותר שלא ישובו לעולם על חטאם, כי הם מוטעים שמצוה היא בידם, והם אובדים חלקם לעולם הבא.

ועל זה בא התנא להזהיר, כי המלבין פני חבריו, אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, היינו שמראה באצבעו כי מה שעושה הוא עבור שמקנא לתורה ומעשים טובים, מכל מקום לא ינקה, ואין לו חלק לעולם הבא. ולכן צירף התנא גם המגלה פנים בתורה שלא כהלכה, כי לפעמים להצדיק את מעשיו, הוא מראה פנים בתורה שלא כהלכה, שמותר לו לעשות מה שהוא עושה, או שגם הוא חייב לעשות כן.

*

ובתוספות יום טוב כתב, דבמדרש שמואל כתב בשם הר"ר אפרים ד'תורה' לא גרסינן, אלא אף על פי שיש בידו 'מעשים טובים', ושכן כתב הרשב"ם ע"כ. ונראה דהנה החיד"א בספרו חסדי אבות כתב, שלא יתכן ששכר מצותיו שעשה לא ישולמו לו. אלא הכוונה שישלם לו הקב"ה שכרו בעולם הזה, כדי שיאבד את חלקו בעולם הבא, כמו שכתוב (דברים יז) ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו ע"כ.

במשנה (אבות ג-יא) רבי אלעזר המודעי אומר, המחלל את הקדשים, והמבזה את המועדות, והמלבין פני חבריו ברבים וכו', אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא ע"כ. וברע"ב אם לא חזר בתשובה עליהם, אף על פי שבאו עליו יסורים ומת ביסורים, אין לו חלק לעולם הבא ע"כ. והנה בדרך כלל בני אדם נוהרים בהדברים הללו שנמנו במשנה זו, חוץ מעבירה אחת שהמכשול בה מצוי מאד, והוא העון של הלבנת פנים ברבים, שמגביה קולו על חבריו בדברי בוז, ועומדים שם שני אנשים חוץ מהמבייש, הוא מלבין פני חבריו ברבים (מתן שכן של מצות לבעל פרי מגדים סימן ה'), ומכל שכן כאשר הוא ברבים ממש, כגון בבית המדרש. ומכל שכן כאשר זהו בריש גלי בחוצות העיר לעיני כל, הן בדיבור והן בכתיבה (פאשקווילען).

ולפעמים מורים לעצמם היתר שכוונתו לשמים, להביע מורת רוח על דבר שחבירו עושה, אשר גם באופן זה אין לה היתר כלל, כאשר חבירו הוא שומר תורה ומצות, ועושה בהוראת חכם, שאין שום היתר לביישו ולהלבינו. והרי עצם איסור הלבנת פני חבריו, אזהרתה היא באופן שרוצה להחזירו למוטב, וכמבואר ברמב"ם (ה' דעות ו-ח) דנלמד מקרא (ויקרא יט-ז) הוכח תוכיח את עמיתך, יכול אפילו פניו משתנים, תלמוד לומר 'ולא תשא עליו חטא' (ערכין טו: ע"ש. ויצויר לעצמו, שאם היה לו חשש שבדיבור זה יפסיד ממונו או ביתו, בודאי שלא היה סומך על עצמו על הבנתו שיעשה כזאת, וחז"ל כאן הודיעו לנו, שעבור זה אובד כל ימי חייו, שבעים שנה של תורה ומעשים טובים, והוא נדחה מהעולם הבא לנצח נצחים.

אך יש לומר דאיתא בגמרא (סוטה כא.) עבירה מכבה [שכר] מצוה, ואין עבירה מכבה תורה [שכר מי שעסק בתורה קודם לכן], שנאמר (שיר ח-ז) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה [זו תורה], ולכן תלה הכתוב את המצוה בנר, ואת התורה באור, דכתיב כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו-בג), כי הנר יוכל להכבות, והאור לא מתכבה ע"ש. ומעתה עבירות הללו שנפרטו בהמשנה יתכן שהם מכבות כל מצותיו שעשה, כי עבירה מכבה מצוה, אבל לא תורה, כי אין עבירה מכבה תורה, ולכן לא גרסו 'תורה' בהמשנה. והגורסים אותה סבירא להו, דאם כי עבירה אינו מכבה תורה, ויש לו שכר עליה, אבל זה ישולם לו בעולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא.

*

ונראה לשלב הדברים לפרשתנו, אשר כל המרגלים נכשלו בשליחותם חוץ מיהושע וכלב, ובשלמא יהושע מובן שהועיל עליו תפלתו של משה, ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג-טז), וברש"י התפלל עליו י-ה יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד.). אבל במה זכה כלב שלא נכשל כמו שאר הנשיאים שגם הם כשרים היו אותה שעה (רש"י יג-ג). - וגם מה שאמר הכתוב, ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו, וימלא אחרי, והבאתיו אל הארץ וגו' (יד-כד), מהו הכוונה בזה ש'רוח אחרת' היתה עמו 'וימלא' אחרי.

ובהפטורה של פרשתנו (יהושע ב-א) וישלח יהושע בן נון מן השטים שנים אנשים מרגלים חרש וגו', ואמרו לרחב, את תקות חוט השני הזה תקשרי בחלון וגו', וכל אשר יהיה אתך בבית, דמו בראשנו אם יד תהיה בו (ב-ט). מהו ענין 'חוט השני' דייקא שנתנו בזה הסימן על דבריהם שהשביענו לה.

והנה בפסוק לא מבואר מי היו שני המרגלים הללו, וברש"י (שם ב-ד) כתב, דבמדרש אגדת תנחומא (שלה א) יש, פנחס וכלב היו, ופנחס עמד לפנייהם ולא ראוהו לפי שהיה כמלאך ע"כ. ובספר למכסה עתיק הביא מהמדרש הגדול (פ) חיי שרה דף שע"א. ששני המרגלים היו פרץ וזרח ע"כ. ויש להבין דבשלמא מה ששלח יהושע את כלב ופנחס שפיר מובן, כי כלב כבר עמד בנסיון בשילוח הראשון, והיה יהושע בטוח עליו שלא יכשל גם עתה. וכמו כן פנחס שקינא קנאת ה' במסירת נפש, גם הוא לא ימעול בשליחותו. אבל לשיטת המדרש הגדול ששלחו פרץ וזרח, במה יצאו המה מהכלל

כולו שנשלחו כעת. ובאמת פרץ וזרח היו זקנים מאד, שהם נמנו עוד מהיורדי מצרים (בראשית מו-יב), ולכל הפחות היו כמאתים וחמשים שנה בכניסתם לארץ. וכלב בן יפונה היה כבר נכדו של פרץ, כי יפונה הוא חצרון בן פרץ (סוטה יא.).

*

ונראה כי התורה מספרת על פרץ וזרח שהיו בני יהודה ותמר, ויוגד ליהודה לאמור זנתה תמר כלתך וגו', ויאמר יהודה הוציאנה ותשרף. הוא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמור, לאיש אשר אלה לו אנכי הרה, ותאמר הכר נא למי החותמת והפתילים והמטה האלה (בראשית לח-כד). וברש"י הוא מוצאת, להשרף. והיא שלחה אל חמיה, לא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת, אלא לאיש אשר אלה לו. אמרה, אם יודה מעצמו יודה, ואם לאו ישרפוני ואל אלבין פניו. מכאן אמרו נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. הכר נא, אין נא אלא לשון בקשה, הכר נא בוראך ואל תאבד שלש נפשות (סוטה יז) ע"כ.

ופירשו בו, שלא אמרו 'חייב' או 'צריך' אדם להפיל עצמו לכבשן האש, אלא 'נוח' לו לאדם, והיינו שיש לבוא לידי הכרה להיות נוח יותר לאדם לבחור באש הגשמית, מלהשרף באש הגדולה של הגהינם על הלבנת פנים. ולמשל, מי שביתו עלה בלהבות אש, ואין באפשרותו להציל עצמו אלא אם יעבור דרך אחת משתי להבות, האחת גדולה מאד והשניה קטנה ביותר, פשיטא שיבחר בקטנה, ונוח לו יותר לעבור בה, הואיל וסכנתה קטנה מהגדולה. וזהו שאמרו שאם יארע לפנינו מצב שיצטרך לבחור באחד משני דברים, להלבין פני אדם או להשרף, תהא נוח לו לבחור במדורה הקטנה שהיא אש הכבשן, ולא בהאש שיסתבב מהלבנת פנים, שהיא יוקדת בעוצמה רבה יותר מהאש הגשמי ע"כ.

ובגמרא (כתובות סז:) דמר עוקבא הוה עניא בשבבותיה, דהוה רגיל כל יומא דשדי ליה ארבעה זוזי בצינורא דדשא [חור שבמפתן וציר הדלת סובב בו], יום אחד אמר איזיל איחזי מאן קעביד בי ההוא טיבותא. ההוא יומא [אותו היום שנתן העני לבו לדעת מי נותנם לו] נגהא ליה למר עוקבא לבי מדרשא, אתיא דביתהו בהדיה, כיון דחזויה [הענין] דקא מצלי ליה לדשא, נפק בתרייהו. רהוט מקמיה, עיילי ליהווא אתונא דהוה גרופה נורא. הוה קא מיקליין

ובריב"ן (שם) פירש, כבושים הוא מלשון כיבוש מלחמה, והיינו שמאת הקב"ה היה הדבר, כדי שתוליד את פרץ ואת זרח, שמזרעם יצא מלך המשיח שעתיד לכבוש את העולם ע"ש. ובוזה ניצול יהודה מהבושה שהיה מוכן לגרום לעצמו, כי הבת קול הודיע תיכף באותו רגע שמאת ה' יצא זאת.

*

ולכך בנים הנולדים מאבות כאלה, שמפקירים את עצמם, ובלבד שלא יכאבו לאחרים, כמו תמר שנוח לה לפול בכבשן האש ולא תלכין פני אחרים, ויהודה שמוכן להפיל עצמו לבושה עולמית ולומר צדקה ממני. בנים מבית כזה לא ירעו ולא ישחיתו לעולם לאחרים גם כשתהיה זאת לטובתם.

והנה מבואר בזוהר הק' בפרשתנו (קנח.), כולם אנשים (יג-א), כלם זכאים הוו ורישי דישראל הוו, אבל נטלו עצה בישא, אמאי, אי יעלון ישראל לארעא נעיקר מינן מלמהוי רישא, וימני משה רישא אחרנין, דהא במדברא זכינן למהוי רישא, אבל בארעא לא נזכי, ועל דנטלו עיטא בישא לגרמייהו, מיתו אינון וכל דנטלין מילייהו מילייהו ע"כ (הובא בילקוט ראובני אות ז). אך כלב בן יפונה למטה יהודה, לא יעשה כזאת, למנוע טובת כניסת הארץ לכל ישראל בשביל נגיעות עצמו. הוא היה מחונך מבית אבותיו ההיפוך, שלא יכאיב וירע לחבירו גם כשהוא לטובתו.

והנה ידוע מהאר"י ז"ל במה שאמר יוסף לאחיו, מרגלים אתם (בראשית מט-ט), שנשמות הי"ב שבטי י-ה נתעברו בהמרגלים כדי לסייעם שלא יחטאו. וכאשר הרעו מעשיהם ובאו בכוונה רעה, אז נסתלקו מהם אותם העיבורים. וזהו ויהושע בן נון וכלב בן יפונה היו מן האנשים ההולכים וגו' (במדבר יד-לח), שלא נסתלקו מהם עיבור נשמתם, וחיו מן האנשים הללו ההולכים עמהם. וזהו ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו, והיינו שניתוסף בו עיבור נשמת שבטו וכו' ע"ש. (הובא בילקוט ראובני אות ג', ובמאור ושמש ריש הפרשה).

ויתכן אשר גם נשמת תמר אשת יהודה, אמה של מלכות, נתעברה עם כלב, והיה לו כח נשמות השני עיבורים הללו, שלא יסור מדרכם שהפקירו עצמם עבור אחרים, ולא יכשלו בעצת המרגלים. וזהו שנרמזו ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת (לשון נקיבה), היינו הרוח של תמר, ולכן וימלא אחרי.

כרעיה דמר עוקבא, אמרה ליה דביתהו שקול כרעיך אותיב אכרעאי. חלש דעתיה, אמרה ליה אנא שכיחנא בגויה דביתא [ועניי מוצאין אותי, לפיכך זכותי גדול] ומקרבא אהנייתי [הנאתי מזומנת, שאני מחלקת לחם ובשר ומלח, אבל אתה נותן מעות לעניים והם טורחים וקונים סעודה]. ופריך עלה, ומאי כולי האי [למה להם לברוח ולכנס לתנור]. ומשני דאמר מר זוטרא בר טוביה וכו' משום רבי שמעון בן יוחי נוח לו לאדם שימסור עצמו לתוך כבשן האש ואל ילכין פני חברו ברבים מנא לן מתמר דכתיב היא מוצאת ע"כ. הרי לנו עד כמה דקדק מר עוקבא, הגם שהוא לא בא להלבינו, והעני כשרדף אחריהם הביא את הבושה על עצמו מרצונו, אף על פי כן העדיף ליכנס לתנור חם של אש מלגרום לחבירו הלבנת פנים.

והנה יהודה כאשר הראו לו את הסימנים הודה ואמר 'צדקה ממני', והיה בזה מסירת נפש רבה, כי הוא היה המלך בין האחים, וכעת צריך להודיע ברבים מה שעשה. כמה הלבנת פנים יש בהודאה זו, מפיל עצמו לים של בושות, שירדוף זאת אותו אחר כך כל ימי חייו, והרי הלבנת פנים דומה לרציחה. והיה לו מקום להשתמט מלהודות תיכף, ויאמר איזה סיבה שהוא צריך לדחות המשפט של שריפתה. ומה גם שאפילו אחר נתינת הסימנים אמרו חז"ל (שם) מנא ידע, [שממנו היא מעוברת, שמא אף אחרים באו עליה], ודלמא כי היכי דאזל איהו לגבה, אזל נמי אינש אחרנא (מכות כג). ואף על פי כן הפקיר יהודה את כל העתיד שיסתבב מזה, והודה ואמר צדקה ממני.

והזכיר יעקב אבינו זאת אליו בברכתו לפני מותו, יהודה אתה יודוך אחיך, ירך בעורף אויביך וגו', לא יסור שבט מיהודה וגו' (בראשית מט-ח). וברש"י לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים, התחיל יהודה לסוג אחור שלא יוכיחנו על מעשה תמר, וקראו יעקב בדברי רצוי, יהודה לא אתה כמותם, מטרף בני עלית, בהריגת תמר שהודה צדקה ממני (ב"ר צט-ח) ע"ש.

ובסופו לא הפסיד כלום יהודה ממה שהודה, כי אין אדם שומע לי ומפסיד (דב"ר ד-ה), ולא נתבייש אף לרגע. וכמו שאמרו חז"ל (סוטה שם) שבשעה שאמר יהודה 'צדקה', יצתה בת קול ואמרה 'ממני' יצאו כבושים. וברש"י דברים עלומים, שנגזרו מלפני שיצאו מזו מלכים, ואי אפשר לצאת אלא מיהודה דכתיב (בראשית מט-ט) גור אריה יהודה ע"כ.

זרמו בזה מה ששמעתי לספר על הגאון בעל חזון איש זצ"ל, שאמר פעם על איש אחד שאין להתחשב בו, כי הוא איש שיש לו נגיעות. ואמרו לו נניח שיש לו חסרון אחת, אבל הלא יש לו מעלות רבות בתורה ועבודה וכו'. והשיב כי מי שיש לו נגיעות, גם בתורתו יש נגיעות, וכן בעבודתו וכו', ואין לו השלמה בשום מדה ע"כ. והנה המרגלים היה להם נגיעות מחמת נשיאותם שלא יתבטל. אבל בכלב לא היה שום נגיעה שולט רק לעשות רצון אביו שבשמים, ולא כשאר השבטים שהיו גם כן כשרים, אבל ביטולם לה' לא היה מלא, אלא נשארו בנגיעות עצמם, שמקצת ישותם לא ביטלו לה'. אבל עבדי כלב 'וימלא אחרי', הביטול אחרי ה' היתה במילואה, כל כולו בטל לה', ולכן לא נכשל בעצת מרגלים.

*

ואיתא בגמרא (יומא סו.) בראשונה היו קושרין לשון של זהורית על פתח אולם מבחוץ, הלבין היו שמחים וכו' שנאמר (ישעיה א-יח) אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו ע"כ. ויש לומר דהחוט השני במקדש שבא לרמוז על כיפור העונות, היה בזה גם זכר להזכיר החוט השני של פרץ וזרח, ללמוד משם, אשר מכסה פשעיו לא יצליח, ומודה ועוזב ירוחם (משלי כח-ג), והמודה על חטאיו ואומר כמו יהודה 'צדקה ממני', אז ילבינו חטאיו. וכמו כן אמרו (יומא כג.) כל המעביר על מדותיו, מעבירין לו על כל פשעיו ע"ש. ומדה זו היתה בתמר, שהיתה מוכנת להפיל עצמה לכבשן האש ולא לבייש אחרים. על כן החוט השני שהיתה בעת לידת התאומים של יהודה ותמר, בה יכולין להכיר אם הלבין עונותיהם של ישראל, כי מי שהולך בדרכיהם, שמעביר על מדותיו, ומודה על פשעיו, יזכה שיתכפרו לו עונותיו.

*

והכתוב אומר כחוט השני שפתותיך ומדברך נאווה (שיר ד-ג). ופירש רש"י נאות להבטיח ולשמור הבטחתם, כמו שעשו המרגלים לרחב הזונה, שאמרו לה את תקות חוט השני וגו', ושמרו הבטחתם ע"ש. ויש לרמוז גם על השפתים של יהודה ותמר, אשר לשניהם היו שפתים יפות ונאות כדת של תורה, ומהם יצאו פרץ וזרח עם החוט השני, וכאשר כחוט השני הם שפתותיך, אז מדברך נאווה.

זרמו בזה עוד, כי הצדיק ששומר פיו ולשונו מלדבר דברי איסור, יש כח באמרי פיו לעורר למעלה בתפלותיו, וכמו כן למטה לעורר לבבות ישראל לתשובה. וכמו שפירשו הכתוב (במדבר ג-א) לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה, שמי שאינו עושה דבריו חולין, אז כל מה שיוציא מפיו יעשה רושם הן בעליונים והן בתחתונים. ועל כן אמר, כחוט השני שפתותיך, השפתים שלך יכולים להלבין פשעי בני אדם כמו שהיה בהחוט השני במקדש, אבל תנאי יש בדבר, 'ומדברך נאווה', שיהיו דיבוריו נאים, מזוקקים ב"ג נפה בלשון נקיה וטהורה.

זרמו בזה מה ששמעתי לספר על הגאון בעל חזון איש זצ"ל, שאמר פעם על איש אחד שאין להתחשב בו, כי הוא איש שיש לו נגיעות. ואמרו לו נניח שיש לו חסרון אחת, אבל הלא יש לו מעלות רבות בתורה ועבודה וכו'. והשיב כי מי שיש לו נגיעות, גם בתורתו יש נגיעות, וכן בעבודתו וכו', ואין לו השלמה בשום מדה ע"כ. והנה המרגלים היה להם נגיעות מחמת נשיאותם שלא יתבטל. אבל בכלב לא היה שום נגיעה שולט רק לעשות רצון אביו שבשמים, ולא כשאר השבטים שהיו גם כן כשרים, אבל ביטולם לה' לא היה מלא, אלא נשארו בנגיעות עצמם, שמקצת ישותם לא ביטלו לה'. אבל עבדי כלב 'וימלא אחרי', הביטול אחרי ה' היתה במילואה, כל כולו בטל לה', ולכן לא נכשל בעצת מרגלים.

והנה אמרו חז"ל (סוטה יא:) כי כלב, בן חצרון הוא, ולמה נקרא בן יפונה, בן שפנה מעצת מרגלים ונקרא על שם מעשיו ע"כ. ולכאורה יש להבין דאם כן היה להם לקרות את כלב בשם יפונה, ולמה קראו את אביו כן. ועוד דהוי ליה לקרות אותו 'פנה' ולא 'יפונה'. אך לפי הנתבאר כח אבותיו של כלב עמדו לו להתגדל בתכונת נפש זה, שיפקירו את עצמם לטובת אחרים. ומה שפנה כלב מעצת מרגלים, ירש זאת ממעשי אביו שהם גרמו לו 'יפונה', שיפנה בנו מעצת מרגלים, ושפיר שינו שם אביו ליפונה.

*

וכמו כן בשילוח השנית של המרגלים, שלא שלחו עוד הנשיאים, בחרו לשלוח את פרץ וזרח, שני בני יהודה ותמר, הם לא ישנו עבור כל חללי עלמא עבור נגיעה, ולא יכאיבו לישראל להאריך זמנם עוד במדבר, כי עצם לידתם שבאו לעולם היתה, על ידי שאבותיהם הפקירו את נגיעות עצמם, ועל כן בהם בחר יהושע לשלוח אותם למרגלים.

והנה בלידת פרץ וזרח כתיב, ויהי בעת לדתה והנה תאומים בבטנה, ויהי בלדתה ויתן יד, ותקח המילדת ותקשור על ידו שני, לאמר זה יצא ראשונה, ויהי כמשיב ידו והנה יצא אחיו, ותאמר מה פרצת עליך פרץ ויקרא שמו פרץ (בראשית לח-כז). ואם כן על ידו של זרח בלידתו נקשר חוט השני, ורצו לרמוז בזה לרחב שאין לה לפחוד שהם יהיו כפויי טובה, כי תחלת ביאתנו לעולם היתה על ידי מדה זו שלא

נתנדב ע"י ידידיו מהר"ר ר' יואל גאלדענבערג הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	נתנדב ע"י ידידיו מהר"ר ר' שלמה יוסף ראאב הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	נתנדב ע"י ידידיו מהר"ר ר' יעקב הערש אדלער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למול טוב	לעילוי נשמת מרת פינא שרה ב"ר משה ע"ה נפטר ה' תמוז תשנ"ג תנצבה נתנדב ע"י בנה הר"ר אהרן ווייסבערג הי"ו
--	--	---	--